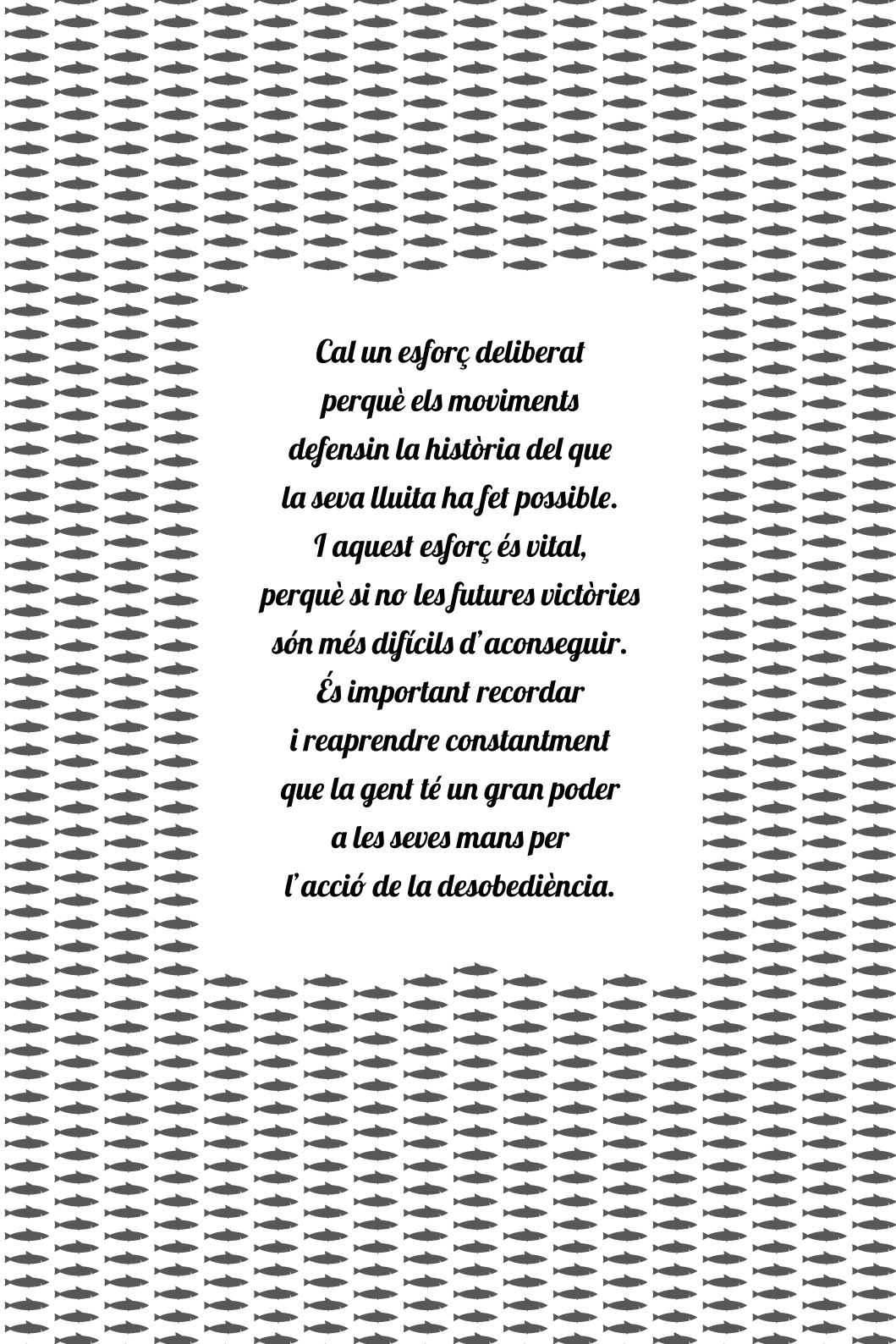
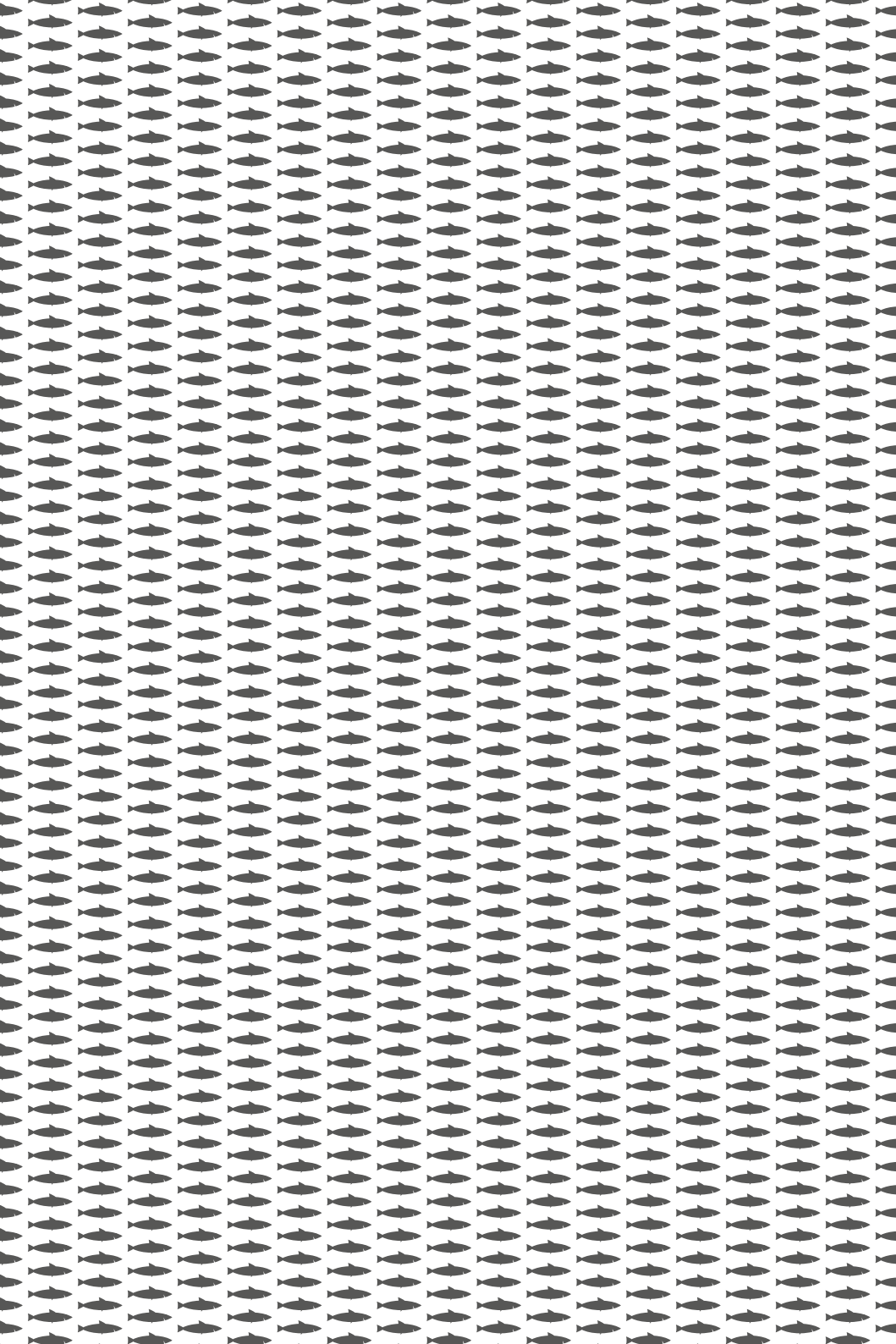

*Cal un esforç deliberat
perquè els moviments
defensin la història del que
la seva lluita ha fet possible.*

*I aquest esforç és vital,
perquè si no les futures victòries
són més difícils d'aconseguir.*

*És important recordar
i reaprendre constantment
que la gent té un gran poder
a les seves mans per
l'acció de la desobediència.*

MANUAL DE DESOBEDIÊNCIA CIVIL

#PERIODISME

Manual de
**DESOBEDIÈNCIA
CIVIL**

MARK ENGLER i PAUL ENGLER

Traducció de Núria Parés Sellarès

 **LLEGIR
EN CATALÀ**
ASSOCIACIÓ D'EDITORIALS
INDEPENDENTS

**EDICIONS
SALDONAR**

Original title: *This Is An Uprising*
Copyright © 2016 by Mark Engler and Paul Engler
Foreword copyright © 2017 by Bill McKibben
Discussion Questions © 2017 by Mark Engler and Paul Engler
This edition published by arrangement with Perseus Books LLC,
New York, New York, USA. All rights reserved.

Manual de desobediència civil

© de la traducció: Núria Parés Sellarès, 2019
© de la nota introductòria: Liz Castro, 2019
© d'aquesta edició: Edicions Saldonar, 2019

Primera edició: setembre del 2019

Publicat per Edicions Saldonar
Alfambra, 16, 5è 2a
08034 Barcelona
edicions@saldonar.com
www.saldonar.com

Edició i producció: Francesc Gil-Lluch
Disseny de la coberta: Enric Muñoz
Maquetació de l'interior: Octavi Gil Pujol
Impressió: Romanyà Valls
Distribució: UDL

IBIC: JF, JP, JPH, JPV i JPW
ISBN: 978-84-17611-17-0
Dipòsit legal: B. 13726-2019

Imprès a Catalunya · *Printed in Catalonia*

Amb la col·laboració de: **Generalitat de Catalunya**
Departament
de Cultura

Edicions Saldonar és membre de l'associació d'editorials independents
Llegir en Català, juntament amb Alrevés/Crims.cat, L'Avenç,
BiraBiro Editorial, Edicions del Periscopi, Les Hores Editorial,
Raig Verd Editorial, Sembla Llibres i Tigre de Paper.

Tots els drets reservats. No es pot reproduir cap part d'aquest llibre,
per qualsevol mitjà, sense el permís d'Edicions Saldonar.

TAULA

NOTA INTRODUCTÒRIA, per Liz Castro	9
PRÒLEG, per Bill McKibben	11
Introducció	15
1. El gir estratègic	33
2. Estructura i moviment	75
3. L'híbrid	115
4. Els pilars	153
5. Declara la victòria i corre	195
6. L'acte de disrupció	231
7. El remolí	269
8. Els divisors	307
9. La disciplina	349
10. L'ecologia del canvi	389
Conclusió	431
AGRAÏMENTS	437
GUIA PER AL CLUB DE LECTURA	441
NOTES	445
ÍNDIX DE NOMS	501

NOTA INTRODUCTÒRIA

Liz Castro

A *Manual de desobediència civil* no es parla gens de Catalunya i alhora s'expliquen els secrets del seu futur. No té res a veure amb la lluita per la independència, el moviment 15-M, les manifestacions per exigir una resposta efectiva al canvi climàtic o a les reivindicacions per una societat més igualitària, però alhora en té la clau. Aquí dins, trobarem eines i estratègies que ens ajudaran a assolir tots aquests reptes.

A vegades, quan es parla de la lluita no-violenta se la fa equivaler a anar amb el lliri a la mà, i s'imagina que si ens portem bé i dòcilment els poders fàctics també es portaran bé amb nosaltres. Hem vist una vegada i una altra que res pot estar més lluny de la veritat. En canvi, les elits i alguns polítics aprofiten el *llirisme* per apoderar-se encara més dels recursos econòmics i acumular la capacitat decisòria sobre aquests.

Als que manen els interessa fer equivalent la lluita no-violenta i el llirisme. D'aquesta manera, pretenen desvirtuar la no-violència i neutralitzar l'estratègia més perillosa per al seu poder. Siguem clars: l'únic que comparteixen el llirisme i l'estratègia de la no-violència és el rebuig a la violència. És com assenyalar un plançó i declarar que els arbres són febles!

Per mitjà d'una anàlisi interessantíssima de molts moviments activistes del món —Martin Luther King als Estats Units, Mohandas Gandhi a l'Índia, l'Otpor serbi per fer fora Slobadan Milosevic o el matrimoni gai i l'ecologisme—, Mark Engler i Paul Engler destil·len els punts clau de l'estratègia no-violenta i ens serveixen un manual per a futures accions.

Detallen, primer, els dos vessants de l'activisme —l'institucional (sindicats i organitzacions consolidades) *versus* moviments més espontanis (manifestacions populars, moviments més nous i/o descentralitzats)—, i com aprofitar els elements més importants de tots dos i combatre'n les febleses; segon, analitzen i descriuen com fer trontollar els pilars de suport d'un règim o un sistema opressiu. Arreu del món ha semblat impossible desbancar els tirans fins que s'ha fet caure els sistemes de suport que els mantenien. Una vegada el pilar desapareix, la caiguda del tirà és gairebé inevitable. Cal identificar els pilars de suport i treballar per debilitar-los.

També parlen dels problemes dels moviments de canvi i de com evitar la divisió, l'aprofitament per individus ambiciosos i la desintegració i desanimació.

El llibre aporta ingredients clau d'una estratègia per reprendre la democràcia i rebutjar la violència, les elits i el poder establert, que s'aprofiten del sistema democràtic i l'amenacen.

A Catalunya tenim molts ingredients per esdevenir un poble empoderat i guanyar una democràcia més forta i justa: una població activa i solidària, disposada a involucrar-se, una xarxa de connexions entre la gent de la comunitat, i uns valors d'igualtat i ganes de viure en una societat lliure. Ens falta, però, creure en l'estratègia de l'activisme no-violent, una de les eines més poderoses al nostre abast, i acabar de treure'n tot el suc. *Manual de desobediència civil* hi ajudarà.

PRÒLEG

Bill McKibben

Mark i Paul Engler han escrit, al meu parer, el que serà en un futur previsible el manual estàndard i definitiu sobre com concebre i organitzar els moviments socials no-violents. Per als que vivim enmig de les rèpliques del terratrèmol Trump, aquest potser és el llibre més útil per a nosaltres: és com furgar entre les restes després que el teu avió s'hagi estavellat al cim d'una muntanya andina i trobar una guia per a la supervivència en un paratge natural.

Fins ara ens faltava un llibre com aquest. Ho sé, perquè quan ajudava a planificar les primeres etapes de la lluita contra l'oleoducte de Keystone, vaig buscar alguna cosa útil en va. El millor que vaig trobar va ser la història del moviment pels drets civils, un text tan detallat que amb una lectura atenta els organitzadors podien aprendre'n molt. Però allò era la història d'un esdeveniment; el que tenim en aquest llibre és la condensació de gairebé tot un segle de dades i experiència. L'acció directa no-violenta és la millor tecnologia que es va inventar al segle xx: Gandhi, King i d'altres van ser els Einstein de la ciència política, ja que van descobrir unes forces noves i profundes fins llavors amb prou feines

inferides. Però la síntesi d'aquella feina ha trigat a arribar. La magnífica feina de Gene Sharp a l'hora de compilar la història d'aquestes tècniques és inestimable, per descomptat, però ara els germans Engler ho han reunit tot en una obra ben escrita i perfectament amena.

L'enorme percepció de la seva obra es resumeix en la paraula *impacte*, amb la idea que el món es pot transformar, i a vegades es pot transformar ràpidament, no gradualment. Aquesta idea és crucial, perquè molts dels reptes als quals ens enfrontem —el canvi climàtic potser és l'exemple més clar— simplement no permeten solucions graduals lliurades al llarg del temps: quan els casquets glacials es fonen de manera ràpida, guanyar molt lentament és sinònim de perdre. Però la velocitat amb què el canvi es pot produir en moltes àrees és encoratjadora: el seu relat sobre el creixement del moviment en defensa del matrimoni entre persones del mateix sexe hauria de servir-nos de recordatori per no caure en la desesperació.

I com a recordatori, també, del fet que gran part del que considerem com a «política» també està profundament relacionat amb la cultura. És la cultura el que respon a la disrupció; són els cors humans els que són capturats pel drama de la disrupció. El jujitsu* del patiment immerescut radica en el potencial de la no-violència: aquesta és la situació explosiva i contra tota lògica en la qual es va trobar Gandhi, si bé cal dir que Jesús va semblar que fes una interpretació precoç de la tècnica en el seu sermó de la muntanya. Oferir l'altra galta no és una postura dèbil, i tampoc ha de venir

* Combat que consisteix a lluitar aprofitant la força de l'adversari per desequilibrar-lo i guanyar amb el mínim esforç necessari. Aquest concepte s'utilitza en aquest context aplicat a la política. (N. de la T.)

d'un compromís moral amb el pacifisme; les dades i les experiències detallades en aquestes pàgines deixen clar que és l'opció més raonable tàcticament. Molt més raonable tàcticament que la violència, perquè per descomptat, en el moment en què els activistes es tornen violents, entren en el terreny preferit de l'*statu quo*, que és expert a superar els seus adversaris. El secret és saber portar aquest *statu quo* cap a un terreny on puguem guanyar, i des de la Marxa de la Sal, passant per Selma, Sèrbia i Standing Rock, l'experiència es confirma.

Les revoltes reeixides requereixen una dotzena d'altres característiques que complementen aquest nucli alquímic, per descomptat: una estructura suficient per permetre que la protesta continuï i creixi, la suficient capacitat comunicativa per evitar una reacció paralitzant, la suficient disciplina per evitar que oportunistes i agents provocadors prenguin el control. Els germans Engler les tracten totes i de manera prou profunda per ajudar els activistes a prendre les decisions necessàries al llarg de les seves campanyes. Els exemples històrics són útils: els americans de l'època de Trump poden aprendre moltes coses de les campanyes d'Otpor i d'altres, que ens van mostrar com fer front a un estat personalitzat i autocràtic. I evidentment, el llibre inclou lliçons de precaució: és important observar, per exemple, el cas de la Primavera Àrab i comprendre que el que semblen victòries aclaparadores aviat poden arribar a ser, en el millor dels casos, petits començaments.

A mesura que la societat evoluciona, també ho faran algunes de les tècniques per canviar-la. Amb tot, espero que *Manual de desobediència civil* sigui el llibre de referència dels organitzadors arreu del món durant molts anys. Aquest

llibre ens diu el que hem de saber per defensar un futur productiu. El pots llegir per comprendre'l i fer-te'n una idea, però en el fons és un llibre de cuina: fins que no tasses les receptes, no t'adones del poder que té.

INTRODUCCIÓ

Quan a principis de gener de 1963 Martin Luther King i una dotzena dels seus principals assessors van arribar al centre de recés de Dorchester a prop de Savannah, Geòrgia, l'estat d'ànim del grup era pessimista. Els organitzadors acabaven de patir una de les seves grans derrotes, i no es podien permetre tornar a fracassar. Estaven a punt d'arriscar les seves vides impulsant una important sèrie de protestes contra la segregació en una de les ciutats més omíniques del sud dels Estats Units: Birmingham, Alabama. Van decidir que aquesta vegada traçarien un pla per guanyar.¹

Al llarg de l'any anterior, la Conferència del Lideratge Cristià del Sud (SCLC) de King es va implicar en una campanya pels drets civils a Albany, Geòrgia, una ciutat petita al sud-oest de l'estat. Allà, els mesos de manifestacions van acabar amb la detenció de més de dos mil participants. No obstant això, al final, la premsa nacional es va centrar en la cautela i el seny que van mostrar les autoritats segregacionistes de la ciutat. El *New York Times* va destacar «la bona gestió de les protestes racials per part de la policia» a Albany, mentre que una altra publicació va ressaltar que «no va caure ni una barrera racial».²

A Dorchester, King va reunir el seu cercle íntim per reagrupar, reflexionar i planificar estratègies. Entre els presents hi havia Ralph Abernathy, el millor amic i conseller espiritual de King, i Wyatt Tee Walker, el director executiu de trenta-tres anys de la SCLC. També hi havia Dorothy Cotton i Andrew Young entre els assistents. Malgrat que encara eren considerats com a membres júnior dins de l'organització, la seva influència era cada vegada més gran. Cotton, que ja era una persona clau en els programes de formació de l'organització, va ser una de les poques dones que va entrar a formar part del comandament de l'organització, dominat per homes. Per la seva banda, Young era la veu moderada de King: un contrapès per als assessors més radicals del líder. Aquests radicals incloïen James Bevel, un veterà del Comitè Coordinador No-violent d'Estudiants (SNCC), que s'havia guanyat la reputació d'expert en la mobilització d'estudiants per fer segudes i altres actes de resistència amb un gran impacte.³

El grup va revisar el fracàs a Albany i va planificar el moviment següent. Amb aquesta finalitat, van començar a establir les bases d'un pla audaç que s'aplicaria els mesos posteriors. Actualment, la seva estratègia es coneix a vegades com «el model Birmingham». Però al principi, quan els preparatius només els coneixia un grup reduït de persones, el pla es denominava «Projecte X», i més endavant «Projecte C».

La C de Projecte C significava confrontació.

El 1963, Birmingham tenia una merescuda reputació com a baluard del racisme reaccionari. Les cases i les oficines dels líders locals pels drets civils patien atemptats amb explosius

tan sovint que un important barri negre es coneixia com a «Dynamite Hill» [Turó de la dinamita]. Pocs anys abans, havien atacat el cantant afroamericà Nat King Cole durant una actuació a l'auditori municipal de la ciutat: diversos membres del Consell de Ciutadans del Nord d'Alabama, un grup supremacista blanc, van pujar a l'escenari i el van treure a cops del piano abans que el personal de seguretat pogués rescatar Cole del mig del tumult. El músic va afirmar que no tornaria a actuar mai més al Sud. Posteriorment, després que una ordre judicial decretés que, a partir del 15 de gener de 1962, els seixanta-set parcs i les vuit piscines públiques de la ciutat haurien d'estar oberts a persones de totes les races, el responsable de seguretat pública, Eugene Bull Connor, va anunciar que ell preferia simplement tancar les instal·lacions abans que permetre que els residents negres les utilitzessin.⁴

Conscient del terreny perillós en el qual estaven a punt d'entrar, King es va adreçar als seus assessors en un moment solemne durant el recés. «Crec que tots els presents hauríeu de reflexionar intensament i decidir si voleu participar en aquesta campanya», va afirmar. «Us he de dir que, al meu parer, algunes de les persones que estem avui aquí reunides no en sortirem amb vida. I vull que ho penseu bé».⁵

Malgrat els perills que hi havia, els organitzadors van creure que la campanya podia provocar un ressò mediàtic important que colpiria la consciència de tot el país. La seva intenció, tal com King va escriure més tard des dels confins de la presó de la ciutat de Birmingham, era «crear una situació tan plena de crisi» que el furóncol de la segregació, massa sovint ignorat, s'obris i tot el seu «pus repugnant» quedés exposat «a la llum de la consciència humana i en l'aire de l'opinió nacional».⁶

La idea de crear una crisi pública no era simplement un objectiu retòric per als assistents al recés. De la mateixa manera que la recerca d'un conflicte no-violent no era tan sols una qüestió de tenir la convicció moral o la resolució espiritual adequades. El Projecte C, tal com es va concebre a Dorchester i després es va desenvolupar al llarg dels següents mesos de planificació d'aspectes bàsics, incloïa càlculs molt detallats. Per tal d'obligar els propietaris de comerços i les autoritats de la ciutat a abolir la segregació del districte comercial del centre de Birmingham, la campanya crearia una ambiciosa combinació de diferents tàctiques que ja s'havien utilitzat abans: la pressió econòmica duta a terme contra els comerciants durant el boicot d'autobusos a Montgomery, les impressionants segudes en taulells de locals comercials que es van produir en ciutats com Nashville el 1960, l'estratègia d'emplenar les presons amb detinguts a Albany. Aquesta vegada, els organitzadors volien ajuntar aquestes tàctiques per dur a terme un atac en múltiples etapes que el sociòleg i historiador expert en drets civils Aldon Morris després descriuria com «un exercici meticulosament planejat de disrupció en massa».⁷

King va assignar a Wyatt Walker, un astut estrateg i exigent administrador, la tasca de dirigir els preparatius. Mentre traçava el mapa del camp de batalla, Walker va cronometrar exactament l'estona que trigarien els participants a caminar des de la seu del moviment, que era l'església baptista del carrer 16, fins a les diverses botigues i instal·lacions públiques seleccionades com a objectius principals, secundaris i terciaris de la campanya. De la mateixa manera, els organitzadors de la SCLC van preveure els moviments legals probables dels seus oponents, i van sospesar les conseqüències

que representaria incomplir qualsevol ordre judicial que els poguessin imposar. Van calcular els costos de les fiances de la presó i van planificar quant de temps haurien de quedar sota custòdia els activistes detinguts abans de pagar la seva fiança: tot programat per mantenir les cel·les de la presó ben plenes. Walker i d'altres van estimar el valor de negoci que perdrien els botiguers de Birmingham en diferents nivells d'efectivitat del boicot, i van debatre quines pèrdues serien suficientment convinctes per aconseguir que els empresaris eliminessin els rètols de «Només blancs» dels emprovaradors i els lavabos de les seves botigues.⁸

Els activistes pels drets civils s'imaginaven que, amb la protesta en massa a Birmingham, podrien esquarterar la sòlida fortaleza dels segregacionistes, i d'aquesta manera aconseguirien obrir les comportes per al canvi a escala nacional. Si tingués èxit, argumentava King, la campanya «posaria les forces en moviment per canviar el curs de la campanya per la llibertat i la justícia».⁹

Abans dels fets, la majoria de gent hauria considerat que el pla de la SCLC per a la confrontació a Birmingham no tenia ni cap ni peus. El gener de 1963, Martin Luther King acabava de fer trenta-quatre anys. Havien passat set anys des que l'èxit del boicot d'autobusos de Montgomery de 1956 l'havia llançat a l'escenari nacional. Des de llavors, tant els oponents conservadors com les organitzacions pels drets civils rivals havien plantejat dubtes sobre l'eficàcia del seu lideratge. Algunes fundacions que havien finançat la SCLC estaven insatisfetes, i la gent no tenia una idea clara del rumb de l'organització.

Entre les persones properes a King, predominava la consciència de la precària posició del seu líder. Per això

es van adoptar mesures per compensar-ho. Mentre que els membres del personal de la SCLC normalment interactuaven dient-se pel nom de pila, Walker va insistir perquè sempre es referissin al seu president com a «Dr. King». «Això era important perquè ell era molt jove, i tenia l'aspecte encara de més jove», escriu Andrew Young. «Si nosaltres no li mostrem un respecte exagerat, hi havia el perill que els altres tampoc l'hi mostressin».¹⁰

Més enllà dels dubtes sobre el lideratge de King, la idea que es podia organitzar una «crisi» en massa —que una gran revolta podia sorgir no com el producte desestructurat de l'esperit d'una època sinó com un esforç planificat— creava recels. Els moviments socials en general no estaven ben considerats, i els intel·lectuals de l'època dubtaven en particular de la resistència no-violenta. Consideraven que l'exemple de Gandhi a l'Índia no es podia aplicar en un país com els Estats Units, i no preveien que es pogués repetir l'èxit del boicot d'autobusos de Montgomery. El maig de 1963, Wyatt Walker ho explicava en un discurs a San Francisco:

Va ser interessant observar el que els sociòlegs i alguns profetes de la fatalitat van dir sobre Montgomery: «Bé, això es tracta només d'una d'aquelles anomalies sociològiques, un fenomen que no es tornarà a produir mai més. La no-violència no pot tenir cap efecte als Estats Units perquè estem massa occidentalitzats. La nostra societat del benestar no ho acceptaria». O bé: «Aquesta disciplina prové d'una cultura oriental en la qual la gent és meditativa i reflexiva, i nosaltres estem massa ocupats corrent amunt i avall per intentar guanyar-nos la vida».¹¹

Arran del desastre d'Albany, els mitjans de comunicació nacionals «afirmaven que la fase d'acció directa del moviment pels drets civils s'havia acabat», assenyala Andrew Young.¹²

I no obstant això, quan finalment es va impulsar la campanya de Birmingham el 3 d'abril de 1963, va quedar demostrat que els meticulosos càlculs del Projecte C eren sòlids. En només sis setmanes, les tensions que bullien a Birmingham van esclatar en un esdeveniment que va omplir titulars arreu del país. Tal com argumenta l'historiador Michael Kazin, les escenes de gossos policia mossegant manifestants desarmats i de canons d'aigua llançats contra els estudiants «van convèncer un gran nombre de blancs, per primera vegada, a donar suport a la causa de la llibertat dels negres».¹³

Les versions populars de la història de Birmingham, que tendeixen a centrar-se només en el clímax de la campanya, sovint passen per alt els preparatius que van començar a Dorchester. Però les implicacions d'aquesta planificació són molt importants. La històrica revolta pels drets civils que va agafar per sorpresa gran part del país no va ser una anomalia sociològica. Tampoc va ser casualitat que el xoc amb els segregacionistes posés en evidència les injustícies normalment ocultes del racisme, fet que va provocar que els atònits mitjans de comunicació del nord difonguessin la indignació a escala nacional. Al contrari, aquestes implicacions van ser conseqüència d'una estratègia de conflicte premeditada.

I no va ser l'última vegada que es posaria a la pràctica una estratègia d'aquest tipus.

«Espontani». «No planificat». «Sense control». «Emocional». Tant si es tracta d'una onada de resistència a les dictadures de l'Orient Mitjà, de l'esclat de protestes contra el poder corporatiu en ciutats com Seattle, d'una revolta estudiantil en una província del Quebec, d'un milió de persones que surten als carrers de Los Angeles per exigir drets per als immigrants, de la petició de noves eleccions en una antiga república soviètica, d'una acampada a Wall Street que provoca centenars de campaments arreu dels Estats Units i més enllà o d'una insistent reivindicació de #BlackLivesMatter, la percepció és la mateixa: quan els moviments populars apareixen a la pantalla del nostre televisor, els mitjans de comunicació els presenten tan sobtats i incontrolables com una epidèmia viral o una tempesta d'estiu.

El 2011 —un any en què es va produir la Primavera Àrab, les manifestacions massives contra l'austeritat arreu d'Europa i el sorgiment del moviment Ocupa Wall Street—, la revista *Time* va descriure aquests alçaments com a «amorfs, espontanis i sense líders». El *Washington Post* va dir sobre l'onada de protestes a l'Orient Mitjà que era una cosa que «s'escampa com un virus» i «afecta cada país de manera diferent i incontrolable». I segons el *New York Times*, l'augment de la resistència ciutadana era una cosa «impossible de predir per cap servei d'intel·ligència».¹⁴

Aquestes caracteritzacions no són gens inusuals. El 1999, quan els estudiants i els sindicats de Sèrbia van desafiar el règim de Slobodan Milosevic, la premsa va comentar sobre les aturades de treball: «Acompanyades per actes espontanis de desobediència civil arreu del país». El *Moscow Times* va escriure que la Revolució Taronja de 2004 a Ucraïna, una reacció contra la corrupció i el frau electoral, «era, essencial-

ment, un rampell espontani i emocional del poble ucraïnès». El 2006, quan les marxes encapçalades per immigrants van fer sortir milers de persones als carrers de les ciutats nord-americanes, el *Washington Post* ho va descriure com «una onada espontània d'activisme». ¹⁵

Pel que fa al moviment pels drets civils, Aldon Morris va destacar l'opinió generalitzada que els manifestants estaven «reaccionant a cegues a unes forces incontrolables» i que les segudes en taulells de locals comercials «eren un fenomen estudiantil espontani». De fet, la constància històrica està plena d'interpretacions com aquestes. ¹⁶

Però què passa si els períodes de revoltes populars i espontànies no són ni espontanis ni tan desenfrenats com podrien semblar en un principi? Què passa si els rampells de canvi social que apareixen en els nostres titulars descrits com a tempestes sobtades resulta que es poden preveure? Què passa si un pot llegir els núvols i interpretar-ne els signes?

O de fet, què passa si resulta que és possible influir en el clima?

Per a Martin Luther King i els organitzadors de la SCLC, va quedar demostrat que la confrontació a Birmingham va ser tremendament profitosa: una validació del seu convenciment que la disrupció generalitzada, decidida i no-violenta podia canviar el curs de la política nacional. La victòria en aquella ciutat va enviar ones expansives arreu del país: en els dos mesos i mig posteriors a l'anunci d'un acord amb els comerciants de Birmingham per començar l'abolició de la segregació, es van produir més de set-centes cinquanta protestes pels drets civils en cent vuitanta-sis ciutats nord-americanes,

amb un resultat de gairebé quinze mil detencions.¹⁷ I menys d'un any i mig després que hagués començat la campanya de la SCLC, el president Lyndon Johnson va promulgar la Llei dels Drets Civils de 1964.

Però aquest canvi de fortuna deixa una qüestió crucial sense resposta: per què la iniciativa de Birmingham va reeixir i en canvi l'intent recent per posar fi a la discriminació de les lleis de Jim Crow a Albany va fracassar de manera tan fatal i tan tràgica?

El problema en l'ofensiva fracassada d'Albany no va ser la falta de tàctiques creatives. Igual que la campanya de Birmingham, el moviment va adoptar un sistema innovador per combinar segudes, boicots, marxes, detencions massives i acció legal. De fet, Albany destacava perquè era la primera vegada que el moviment pels drets civils desplegava tota la gamma d'armes del seu arsenal de resistència civil. King descrivia la campanya d'Albany com «la utilització més creativa» de la protesta no-violenta fins ara.¹⁸

I amb tot, malgrat aquest nivell de sofisticació tàctica, pocs podien negar que l'esforç va quedar curt. Fins i tot King —que públicament va intentar aportar un gir positiu al moviment d'Albany— va reconèixer que, després de més d'un any de protesta, «la gent va quedar molt deprimida i desesperada». Un director regional de l'Associació Nacional per al Progrés de la Gent de Color (NAACP) va ser més contundent: «Albany va reeixir», va dir, fent broma, «si considerem que l'objectiu era anar a la presó».¹⁹

Hi va haver molts factors que van influir en el fracàs. A Albany, la SCLC es va veure involucrada en un conflicte que l'organització no va crear. Els activistes locals ja havien iniciat un atac difús i ampli contra l'estructura de poder segre-

gacionista sense haver analitzat adequadament les debilitats dels seus oponents. Tal com suggereixen els comentaris maliciosos de la NAACP, hi havia una gran rivalitat entre les organitzacions pels drets civils, amb grups, incloent-hi l'SNCC, que van fer públics els seus desacords amb King i els seus seguidors. Les assenyades autoritats de la ciutat, encapçalades per l'afable i moderada cap de la policia Laurie Pritchett, van poder fer les detencions suficients per sufocar la dissensió sense desbordar les presons ni aclaparar les forces policials.

Tots aquests factors van contribuir a la catàstrofe. Però tots junts assenyalaven un problema més fonamental: a Albany no hi havia cap pla definit sobre com utilitzar l'escalada constant del conflicte no-violent per fer insuportable la pressió sobre les estructures racistes. Faltava un marc general a través del qual els actes de sacrifici personal es poguessin canalitzar en un esforç coordinat per augmentar la tensió i derrotar la segregació en el seu punt més dèbil. Amb Birmingham, això va canviar.

«No hi ha cap teoria tàctica prou bona perquè una lluita revolucionària per una part del poder es pugui guanyar prement una filera de botons», va escriure King en una perspicax reflexió després d'Albany. «Els éssers humans amb tots els seus defectes i virtuts constitueixen el mecanisme d'un moviment social. Han de cometre errors i aprendre'n, cometre més errors i tornar-ne a aprendre».²⁰

No hi ha cap fórmula màgica per eliminar les lleis de Jim Crow o derrocar un dictador. Les dinàmiques del conflicte no-violent són subtils i complexes. I, per descomptat, hi ha un element d'imprevisibilitat en qualsevol mobilització

massiva. No obstant això, el Projecte C forma part d'una tradició que ha intentat estudiar, planificar i aplicar els principis d'un art poc apreciat que s'està convertint en una de les forces més influents del món actual: l'art d'una revolta desarmada.

Aquest llibre és la història d'aquest art. Tracta del tipus d'estratègia que es va utilitzar per crear el Projecte C i de per què els arquitectes de l'alçament no-violent de Birmingham van creure que el seu pla d'escalada podria funcionar. Tracta de la tradició de dècades d'experimentació que va conduir fins al Projecte C i de com les lliçons d'aquesta tradició s'han anat perfeccionant al llarg dels anys, contribuint a les victòries històriques de la justícia social. Finalment, tracta de per què el mètode de l'acció no-violenta encara pot remodelar la vida política en el pròxim segle.

I també tracta d'un fenomen específic: la mobilització massiva basada en l'impacte. Afirmar que aquells que han estudiat més detingudament aquestes mobilitzacions —examinant com construir i mantenir escenaris de protesta generalitzada— provenen d'una tradició de no-violència estratègica. Argumenta que els observadors polítics que estan alerta de les convulsions democràtiques del segle XXI haurien d'incorporar els coneixements d'aquesta tradició a l'hora d'interpretar com es produeix la transformació social. Mentrestant, els que volen generar aquest tipus de convulsions faran bé d'unir aquests coneixements amb els seus mètodes per influir en el canvi.

La no-violència sovint es considera obsoleta, una idea que ha quedat oblidada i que en gran manera és irrellevant en les qüestions globals. Amb tot, cada vegada que es rebutja, l'acció no-violenta estratègica sembla que es referma com

una força històrica. Sense agafar les armes, amb pocs diners i uns quants recursos tradicionals, la gent que forma moviments no-violents aconsegueix capgirar els termes del debat públic i canviar la direcció de la política del seu país. Aquesta forma de no-violència no és passiva. És una estratègia per a la confrontació.

Dècada rere dècada, les mobilitzacions desarmades han creat moments decisius. Als Estats Units, s'hi inclouen les vagues de braços caiguts a les plantes d'automòbils de Michigan a la dècada de 1930, els moviments contra la guerra i per la lliure expressió als campus a la dècada de 1960, les protestes pel benestar i pels drets de les dones a la dècada de 1970, les campanyes antinuclears i l'activisme per la sida de la dècada de 1980, l'acció directa per protegir els boscos i contra la globalització corporativa a la dècada de 1990, i les manifestacions contra la guerra de l'Iraq els primers anys del nou segle. A escala internacional, el conflicte no-violent estratègic ha sigut fonamental per ajudar a derrocar els governants no democràtics en tot un seguit de països, des de Xile fins a Polònia, passant per les Filipines, Sèrbia, Benín i Tunísia.

Quan es produeixen aquestes erupcions, a vegades semblen remolins d'activitat: intrusions rares i excepcionals en les normes de la política quotidiana. Fa la impressió que són esdeveniments únics a la vida. Però curiosament, quan els comences a buscar, resulta que aquests esdeveniments únics apareixen constantment, en diverses formes i en llocs inesperats. L'any 2011, en què es va produir la Primavera Àrab i va sorgir el moviment Ocupa Wall Street, va ser un moment de màxima activitat. Però el ritme només ha disminuït una mica. Des de llavors, hi ha hagut erupcions de resistència en

massa a Mèxic, Turquia, el Brasil i Hong Kong, per esmentar només alguns dels casos internacionals més destacats. Dins dels Estats Units, han tingut lloc importants manifestacions contra el canvi climàtic, i les fortes protestes contra el racisme i la brutalitat policial s'han unit sota la insígnia de #BlackLivesMatter.

Els principis de l'organització basada en l'impacte a vegades es filtren en la política electoral. Aquest va ser el cas l'any 2008 de les forces que es van unir a l'entorn d'un jove senador, Barack Obama: un esforç que va manllevar les tècniques de mobilització bàsiques dels moviments socials i va acabar sorprenent els que estaven familiaritzats amb les pràctiques típiques de les campanyes presidencials. En una escala més petita, les campanyes basades en l'impacte s'han utilitzat per fer que els sous dignes dels treballadors de serveis fossin un tema crucial en els campus universitaris, i per omplir els capitolis estatals de manifestants exigint la dimissió dels funcionaris públics degradats. En els casos en què nombrosos informes, exposicions i discursos en el Congrés han fracassat, el conflicte no-violent ha aconseguit agafar les injustícies ignorades i posar-les en el primer pla de la consciència popular.

El fet que la majoria d'experts polítics tinguin poc a dir sobre les erupcions de moviments socials, per molt sovint que siguin el centre d'atenció, reflecteix que hi ha un prejudici en la seva idea de com es produeix el canvi social. Els mateixos analistes que descriuen les onades de revoltes desarmades com a fets espontanis i incontrolats es passen interminables hores especulant sobre quins candidats podrien presentar-se a les eleccions que encara falten anys perquè se celebrin. Se-

gueixen de prop els esdeveniments al Congrés, als tribunals i a la Casa Blanca. Estudien meticulosament les arts de la campanya electoral, del lobbisme i de l'elaboració d'acords legislatius: uns processos que dominen el coneixement públic sobre la política dels Estats Units i que estan determinats pels valors i les pràctiques de l'elit. Quan fan això, apelen al realisme. Així és com funciona el sistema, diuen. Així és com es fan les coses.

Però és així realment com es produeix el canvi? Molts dels avenços crítics de l'últim segle i mig —la fi de l'esclavitud, el sufragi de les dones, la restricció del treball infantil i la implementació d'unes normes de seguretat al lloc de treball, i la prohibició de moltes formes de discriminació— no es deuen tant a les negociacions legislatives que van formalitzar l'acceptació d'aquestes causes sinó molt més als moviments socials que els van donar un lloc en el mapa. De la mateixa manera, en l'escenari internacional, un nombre creixent de líders no electes han cedit el poder no com a resultat de la diplomàcia tradicional o l'estratègia militar, sinó que han estat expulsats mitjançant les peticions fetes per les mobilitzacions massives desarmades.

Si bé s'ha demostrat que és important, l'aplicació estratègica de la força no-violenta és encara poc coneguda. La no-violència sovint és considerada com una filosofia o un codi moral. Amb molta menys freqüència s'estudia com un mètode de conflicte polític, disrupció i escalada. Això és una oportunitat perduda. Si ens sorprenem perpètuament per una revolta desarmada, si ens neguem a incorporar-la en la nostra visió de com progressen les societats, aleshores deixem passar l'oportunitat de comprendre un fenomen crític, i d'aprofitar el seu poder.

Per a King, Birmingham va ser una revelació. Tot i que el boicot d'autobusos de Montgomery va ser el seu bateig en l'acció massiva, va escriure que en veure els manifestants que desafiaven les tropes amenaçadores de Bull Connor va ser quan realment va sentir, «per primera vegada, l'orgull i el poder de la no-violència». El Projecte C li va proporcionar la visió sobre com fer política de manera diferent per actuar fora dels límits de les eleccions tradicionals i del lobbisme, i també fora de les metodologies de l'organització convencional basada en la comunitat o l'església. Això va alterar la vida de King com a figura pública, i va canviar la seva manera de veure les possibilitats que existeixen per a la transformació social.²¹

Al llarg del segle passat, molts d'altres van tenir revelacions similars. En experimentar el poder disruptiu d'una gran mobilització, van decidir deixar de sorprendre's amb les onades de protesta massives —ja no veien aquelles revoltes com a curiositats sociològiques incontrolables— i van començar a parar més atenció a la seva dinàmica. Aquests activistes i intel·lectuals es van dedicar a examinar com funciona la no-violència, i no simplement a veure-la com una filosofia moral. Alguns d'ells han intentat utilitzar estratègies de confrontació no-violenta per provocar i guiar moments d'acció ciutadana generalitzada.

Tal com va advertir King, no hi ha una filera de botons que es puguin prémer per posar fi a les lleis de Jim Crow o per derrocar un dictador; les dinàmiques del conflicte no-violent són subtils i complexes. No obstant això, és possible, tal com insistien els organitzadors de Birmingham, crear situacions tan plenes de crisi que les injustícies ignorades durant molt de temps quedin forçosament exposades a la llum

pública. És possible, tal com afirmava Aldon Morris, crear situacions planificades de disrupció massiva.

El curs del desenvolupament de la no-violència estratègica recorre moltes biografies. En part, és una història de revelacions personals. Tracta de com un jove Mohandas Gandhi, inspirat per Tolstoi, va deixar de banda la formació que havia rebut com a advocat per adoptar un tipus d'acció diferent, una forma de resistència col·lectiva que ell considerava més poderosa que no pas presentar demandes. Tracta d'un erudit, Gene Sharp, inicialment immers en la tradició pacifista, que va descobrir que la no-violència no ha de ser només un credo personal seguit per una petita comunitat de persones que rebutgen tot tipus de guerra, sinó que és una cosa que es pot adoptar molt més àmpliament com a arma pragmàtica de lluita. I tracta de Judi Bari, una feminista i veterana sindicalista, que va reorganitzar la lluita per salvar les sequoies de Califòrnia aportant un nou conjunt de tàctiques a un moviment mediambiental radical amb una cultura que havia estat definida per l'ètica del masclisme cowboy.

Tant si les mobilitzacions massives estan encapçalades per líders de renom com impulsades per persones que no s'esmenten en els llibres d'història, poden tenir un impacte transformatiu sobre aquells que les experimenten. Quan la gent descobreix l'organització basada en l'impacte com una nova forma d'acció, pot canviar fonamentalment la seva manera d'abordar algunes de les qüestions més bàsiques de la política: com s'inicia una campanya, i com es formula una petició de canvi? Com es respon a la repressió de l'estat, i com s'interactua amb els mitjans de comunicació? Com ho poden fer els grups per aprofitar l'energia d'un esdeveniment que desencadena de manera inesperada una onada d'interès per

la seva causa, i quan s'han de posar seriosament a treballar i institucionalitzar els últims assoliments? Quan és el moment adequat perquè els moviments declarin la victòria, i quins són els canvis duradors que es poden obtenir dels seus esforços?

El conjunt de coneixements sobre la no-violència estratègica que existeix avui dia s'ha transmès de generació en generació i s'ha perfeccionat al llarg de dècades d'assajos i errors. A vegades, aquest procés ha sigut incoherent i indisciplinat. Activistes de diferents continents i de diferents dècades han reinventat de manera independent els principis clau per guiar l'acció massiva, basant-se en diverses tradicions polítiques i fonts d'inspiració. Molts han actuat amb una planificació limitada, i molt rares vegades han documentat el seu aprenentatge. La creació del Projecte C va ser una ocasió en què els que experimentaven amb la no-violència van dedicar un temps a definir els aspectes clau de la seva estratègia. Hi ha altres exemples de planificació i reflexió que s'han produït independentment en moviments d'arreu del món. I encara que siguin improvisats, cadascun representa un pas endavant en l'acumulació col·lectiva de coneixement sobre l'art de la revolta desarmada.

Malgrat que aquesta lenta acumulació de coneixement ha anat progressant de manera informal durant més d'un segle, recentment s'ha complementat amb un tipus molt més premeditat de formació i estudi. En un gir interessant, un grup d'intel·lectuals i activistes ha decidit que el desenvolupament d'un conflicte no-violent estratègic és prou important perquè no es deixi a l'atzar. I s'han mobilitzat per fer-hi alguna cosa.

La seva història comença amb un personatge conegut com el Maquiavel de la no-violència.